

השופטים **משוב**

2014

חרם כאמצעי תגובה לגיטימי?

החלטת לשכת עורכי הדין לקיים את המשוב הובילה להודעה כי מערכת בתי המשפט מנתקת את הקשר עם הלשכה ומחרימה את מוסדות הוועד המרכזי. מהי השקפת היהדות על חרם ועל נידוי?

יצחק גאגולה

מורה הלכה אלא בפני שמעון בן שטח וכל ימיו של יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו הרוג, והיה קולו נשמע כיצד הוא היה בוכה ומצטער על אותו הרוג שלא ע"פ דין".

כך גם רואים אנו אצל משה רבנו, המנהיג הגדול ששימש גם שופט, כיצד מבקר אותו יתרו חור-תנו: "לא טוב הדבר אשר אתה עושה. נבול תיבול, גם אתה, גם העם הזה אשר עימך, לא תוכל עשוהו לבדך". יתרו מציע למשה רפורמה מהפכנית: "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלוקים, אנשי אמת שונאי בצע, ושמע עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות. ושפטו את העם בכל עת, והיה כל הדבר הגדול יביאו אליך, וכל דבר הקטן שון ישפטו הם, והקל מעליך ונשאו אתך..." (שמות יח, יז-כב), ומשה רבנו מקבל את הדברים. הפרשנים מציינים כי פרשה זו נאמרה דווקא בפרשת יתרו – פרשת קבלת התורה – שכן יתרו הגר צדק, שחצה קווים ממעמדו רם המעלה והתגייר, זכה לכל זאת בגלל מעלתו הגדולה והייחודית – לשמוע ולהאזין, לבדוק ולהעמיק וגם להשתנות כתוצאה מהדברים, גם אם הם קשים. גם משה רבנו שמע, הקשיב ואף יישם את העצה, ונתן קרדיט לשינוי זה לחותנו. ולא

החלטת לשכת עורכי הדין להחזיר את המשוב על שופטים בקרב עורכי הדין גררה תגובה לא שגררתית מטעם נשיא בית המשפט העליון אשר גרר ניס, שהחליט כי מערכת בתי המשפט תנתק את הקשר עם הלשכה. והיות שעסקינן בנושאי שקיפות, בקרה ואמון הציבור במערכת המשפט, מהי השקפת היהדות בעניין?

אין די לומר באופן גורף כי היהדות בנויה על ביקורת עצמית, שכן על כל אמרה בתנ"ך, בתלמוד ובספרות התורנית הענפה תמצא שקלא וטריא ודיון עם קושיות ותירוצים ופרשנויות, ויש לדון לגופו של עניין. במסכת חגיגה (דף טז עמוד ב וכן במסכת מכות ה"ב) מביאה הגמרא את רבי יהודה בן טבאי, ראש הסנהדרין ב"תקופת הזוגות", כ-200 שנה בזמן בית שני (המאה השנייה לפנה"ס), שהתהדר בכך שכראש הסנהדרין פסק להרוג עד. שמעון בן שטח, בן זוגו ואב בית הדין, הראה לו את טעותו: "אראה בנחמה (לשון שבועה) אם לא שפכת דם נקי, שהרי אמרו חכמים אין עדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם... ואין משלמין ממון עד שיזומו שניהם!". רבי יהודה בן טבאי הבין את טעותו כי הוציא להורג אדם שלא כדין: "מיד קיבל עליו יהודה בן טבאי שאינו

עו"ד יצחק גאגולה, רב וחבר כנסת לשעבר; סגן נשיא הקונגרס העולמי של יהדות גאורגיה

אנו רואים גם אצל
 משה רבנו, המנהיג
 הגדול ששימש גם
 שופט, כיצד מבקר
 אותנו יתרו חותנו:
 "לא טוב הדבר
 אשר אתה עושה.
 נבול תיבול, גם
 אתה, גם העם הזה
 אשר עימך, לא
 תוכל עשוהו לבדך"

תחריט בעקבות ציור של יוליוס שנור וון קארולספלד מהמאה ה־19, מתוך מאגר גטי אימג'ס

בו" (משנה, עדויות פ"ה). וכן החרים חכמים את רבי אליעזר בן הורקנוס (בבא מציעא נט ע"ב), וכן שמעון בן שטח רצה לנדות את חוני המעגל: "אלמ" לא חוני אתה – גוזרני עליך נידוי" (תענית כג ע"א). בתקופת התלמוד התפשט השימוש בחרם ובנידוי, והוחל גם על העובר על החלטת בית דין או על דברי חכמים (בבא קמא ק"ג ע"א). בתקופת הגאונים הרחיבו את החרם אף כאמצעי משפטי לחיזוק תקנות הציבור (המפורסם שבהם הוא חרם דרבנו גרשום). בתקופת הראשונים (לפני כ־800 שנה) גדולי הדור הרשב"ם ורבנו תם (נכדיו של רש"י) הכריזו חרם על כל יהודי שיתבע בבית משפט של גויים, ועד לדורות האחרונים השתמשו באמצעי החרם נגד המלשינים וה"מוסרים". בקוצר אומר, חרם ונידוי – חכמינו ז"ל השתמשו בו אך לעיתים נדירות מאוד, כאמצעי חריף ויעיל וכמעט כמוצא אחרון. דווקא בעת שאמון הציבור במוסדות מערכת המשפט בישראל נמצא בשפל (פחות מ־40%), נראה כי השבת המשוב במקומה וראויה להערכה. מן הראוי כי נפעל להשבת כבודה של מערכת המשפט בישראל, ונבין כי הבקרה ובמיוחד "בתוכנו" מחזקת ומוסיפה כבוד והערכה למערכת.

בכדי פרשת יתרו מתחילה במילים "וישמע יתרו" נושא הבקרה העצמית משתלב באופן רחב עם המנהיגות, עם השקיפות ועם אמון הציבור. שהרי חובתו של מנהיג לחולל שינויים ולהצעיד את העם בדרכו, בדרך יצירתית, בתבונה ובשינויים שהוא פועל בהם לרווחת עמו. כך פעל משה רבנו, נביא הנביאים, כאשר הקדיש פרשה שלמה בתורה (שמות, פרשת פקודי) על דיווח של ההכנסות וההוצאות מאת נדיבי העם לצורך הקמת המשכן. וכל זאת לדברי חז"ל, משום "והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר לב, כב) – כלומר, להיות נקיים כלפי הבורא והציבור כאחד, בשקיפות מרבית, לבל ירננו המרננים על משה.

על רקע הדברים האלה, מצער שהביטוי לעמדה הנגדית ניתן בצורה של "החרמת הלשכה", שהרי "חרם" ביהדות משמעו ביטוי קיצוני של הרחקה. כך בזמן התנאים נידו והחרמו את עקביא בן מהללאל (כיוון שחלק על החכמים בדורו בארבעה נושאים), לא לפני שהחכמים הציעו לו להתמנות לאב בית הדין, בתנאי שיסכים עימם. עקביא סירב וענה: "מוטב לי להיקרא שוטה כל ימי, ולא לעשות שעה אחת רשע לפני המקום. שלא יהיו אומרים בשביל שררה חזר

**מצער שהביטוי
 לעמדה הנגדית של
 ניתן בצורה של
 "החרמת הלשכה",
 שהרי "חרם"
 ביהדות משמעו
 ביטוי קיצוני של
 הרחקה. חכמינו
 השתמשו בו אך
 לעיתים נדירות
 מאוד, כאמצעי
 חריף ויעיל וכמעט
 כמוצא אחרון**